

Chloupek, Jan

Ukázky mluvených projevů

In: Chloupek, Jan. *Aspekty dialektu*. Vyd. 1. Brno: Universita J.E. Purkyně, 1971, pp. 115-120

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/120572>

Access Date: 19. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

a) Projevy nářeční

Závorkami () je odlišen jiný nářeční mluvčí. V závorkách || jsou otázky explora-tora nebo vysvětlivky.

1. Začátek vyprávění

Vlachovice, Fr. Hověžáková, naroz. 1897:

A co bich si já sedala?

Konedz životu bude za chvílu.

(Už vjeďte nohi bolíja velice, nohi.) No, a já su mlači a mne vám bolíja záda, já už ležím druhí deň. Já sem okopávala tú řepu a pravda f takoví hic a toš, tož ňe vám ti záda začali. No a já okopávám řepu po celíh dňoch! Po celíh dňoch a přetřhám a toš.

Já su nadřená od mali, od desíti rokú sem šta stúžit, jedendzd rokú sem stúžila. Diž ňe tatíneg umřél, co sem mňela delat, a bilo nás šest? |Kdo byl nejstarší? |

Bratr, co šel na vojnu, Joška, šak tam aj ostál, padl, no a tož já sem bila potom najstarší, tos sem mosela do starad zaz o ti drobňejší, no a to máte tak. No něhi divu — a u samích dobrich sedláků sem stúžila; pravda, diž oňi hospodáři bili na vojňe, tož já sem aj s koňma jezđila aj fšcko. — Či to mluví do toho? To sa mluví, to je správa |vynález|, o jé! — (Šag nech pustíja, šak cigánstvo nepravíme! Toz zacigaňte neco!)

2. Konec vyprávění

Vlachovice, stejná informátorka:

(A tos ste to fšcko vidřzali, no!)

Vidřzala sem to, ale sem sa aj naplakala. A můj muž bil velice dobrí a tag urostení a k práci velice schopní. Naplakala sem sa dost, diž ňe muž umřél a děti malé ostati. — Řakovinu dostál — do žalútku a takí človjek, tag jag urostení na parádu bíl, pane. A tož nemocisko přišlo do žatútku. Už mislim ale štiřced rokú leží. Už bude chudág zkhůiti. To je rana, diž nájmenší chlapčisko mňél sedn rokú! Já sen si pravila tag, diž ňe umřél, sama sobje, že rači bich šta do blázince a tam bich čapjela, než muža pozbila. Pot povídat!

Poslúchajte, já hluchá nejsu chvala pánu Bohu, enom trochu mňla us sa ňe delá před očama; víte toliké roki, us sú roki, to us sú přeroki. Už bich mňela ít spat tam.

3. Po svatbě

Vlachovice, M. Kolaříková, naroz. 1896:

Tři dňi hráli, tři dňi sa hrálo. Naložili to |výbavu| na vůs a toš to vėzli za mňú. Na grěfňi vůs truhlu, tú malovanú starodávnú pravda a peřini na to, do tlustej plachtí sa to uázalo a us sa jelo. Pravda, bapki si nasedati kotem dokola tih duchen, spívati, družbě jeli na koňoch před vozem. No tož už vám to pravím, jak to bilo; tož diž už já sem sa dostala tam, de starí bivál, za ním, tož už to potem na druhí deň za mňú tam dovėzli.

Toš peřini a truhlu a f těj sem já už mňela svoje švestki. | zasmála se. Co bylo v truhle? | No tož bóže, sukňe, fjertúški, šátki a fšecco možné. Nemňela sem, já sem chořila tag na robotu si videlávat, já sem mňela šatú moc, dis sem sa vdávala. Já sem mňela enom na fšedňi deň sem mňela takich tich šátkú, jak třeba ti máš, dvanást sem ih mňela, ano. No já, ale potom přiřla voda a nám nabjekla do chatupi a mňe fšeckí šátki, co sem mňela na nedelu, sa zamáčali, no. Ne potom neostalo — jeden, co sem mňela na hlavje, ten ře ostál pjekní.

4. Námluvy

Sehradice, Fr. Polášková, naroz. 1891:

Tož ot škoťy, jak sme chořili do kostela dycky, sme sa zeřli tag hornolhoćti chlapani a my sehradcké cěrky a us sme řli pospoľu. Dycky sme utekali prvňi a vite us sme řli fšeci pospoľu. No a tož tak pomáľy, pomáľy, ař potom k nám začál chořit. — Ja to bylo potom, uř tu chořil. Uř tu chořil a já sem řta tam k řefcovi jednom, nėsla sen si botky spravít a on stál u bránky tam u plota a řčil kaj mňa chyľit a veľlékl mňa, eřce bratr mu pomohl, veľlékl mňa tam a já sem víbedz nevidela, aři jak tam majú aři řic, tag ře bylo hařba. Co vám mám povídat! — Svadba byla! Hráta muziga, sami sme si delali, řigdo nám uř — já sem nemňela maminku a oři, oři mu bráňili, oři mu nedali sem chořit, oři mňeli pro řeho tam v Lhotce nejjestu. A tož on, přez jejih víľu si mňa vzál a tož oři aři na svadbu neřli. A potom řa tag mňeli rádi, ře v řivotě řnikoho řigdo tak nemňel rát. No oři co mňeli dobrého, dycky do kapce a toř pro Frantiřku. Ano, potom řa mňeli veľice rádi, až řa poznali, oři chteli enom, aby byl tam ve Lhoce u řich.

5. Nehoda

Sehradice, stejná informátorka:

Ale hen tá sa topila. Jéďr, jak, jag řeti, vite. Byľa veľiká voda a to vite, takových pjen sa nařelá. A tož oři u těj řiky dosihali to rukam ř pjeni, aj tady řusedňj chľapec — a řčil najedníc, držula sa práďla a práďlo sa zvtľo a ona röh do vody a už i nebyľo, enom, ona mňeli veľiké copy takové, tož enom takové copy pľavaly. To enom chľapadz začál křičat a tož leteli tam, tady řused, a vytahli ju. Ale byla napitá vodú! Povídalá přej: Mamí, já sem — |ukazovala seřvené rty| tag držala hubu, aby ř nepila, ale byla napitá dost. A řčil ot těj doby sa nepújde vám kúpat! Nebojte sa!

Poznámka. V řeři nejstarřich obyvatelů Sehradice vyskytují se palatalizované reťnice. Informátorka už je nevyslovovala.

6. Co všechno se vykláďá

Vysoké Pole, Terezie Sovadinová, naroz. 1884:

Jak sa utopila? Ře ve voře. Ře řčil sa moc potopilo v Bratislav'e ľuďi. Ře přiřel jakýři víchr a ředeli na loťkách, na těj voře jedňi, ře ich přeřrhľo a fšeci spadli do vody. Řčil, přeřefčirem, nebo řčera, tyľo ře. A stromy ře to vyřrhľo aj a vody řa bylo po pás. Aj tu u Zľina, jeli do práce řčera a ře nemohli přejet, aj řri stromy naras ře vyřrářily sa na tú siňřicu, jag jeli. Ře nemohli přejet. A na auto ře to býľo desik, aj rořřepalo to auto |předmět|, ty stromy |řinitel|. Vite, to má habuze a toř to propichne, skľo.

7. O strařidlech

Vysoké Pole, stejná informátorka:

A tož o strařidloch né |se nevyprávěľo|. Uř řčil strařidla nechodíja. Ale toř chodívali! Tož jeden ředáček, ře v hájku, ře vartoval ty trnky, m'el tam býľu, kľadl si oheň a chtel

vyplašit, tož druzí chlapi zebali z voza koto a namotali mezi ty špice stámy, poléli petrolínem a zvrchu to bylo s kopca, že zvrchu to zapálili a pustili to dótu k téj búde; a dedág, jak to uhlédli, že povídál, že nedobrý, že čért. Prvej víte vykládali, že čért sa snáší, toš tedy že přej čért pro něho ide! A pryč také utékli s toho pola. No a tož různé a různé takové, víte. Jeden druhého plašil.

8. Plátno

Újezd u Vizovic, Anna Drgová, naroz. 1892:

|Ještě se pořád přede doma?|

Ale ešče přadú aj tady aj fčil. Ešče přadú moc; a tož my zme nem'eli tento rok s toho nič aňi lovi — to sme nem'eli už čím přast. Ale je to dva roky, také sme přadli. Hen v Lúčkách tam ešče to přadú, tam mívajú aj šedesát kľbeček. No nekerá aj sto. A plátna — dycky s kľbečka je víte loket plátna. To něhi metr akorát. To je tak tři štvrte metra ten loket. |Co se dělá s plátmem, když se přinese od tkalce?| No potom sa opere a dáva sa to bílit. Ja dycky do vody — to dyž nemáte žľuňe při sobje, tos sa to do nejaké hrubé nádoby namáča a dycky sa to dá na slnečko rostahne — a potom jak to uschne, zas to idete namočit a zas to prostřete na slnečko a tak sa to dělá furt, to aj dva roky aj tři sa bíli, aby to bylo bílučké. Dyš to chcete na posteľe na ty plachty a toš to mosí byt bíľuňinké jak křída. To to mosíte bílit dlho, a dyš to chcete na m'echy, toš to sa — jeden rok tak — dáva na to — jag dy je čas — to sa určíte každý deň víte nenese bílit. Jenom dy je p'ekně — dy svítí slnko. Dyž nesvítí slnko, toš to neschne. To by enom krňelo.

9. O handlování

Vlachova Lhota, Jan Fojt, naroz. 1887:

(Nebojte sa nič, prf to bylo fšelíjaké. Šag dedáček vám poví, jak s něma handlovali, s tyma koňami!)

Ja, to bylo handlování! Kúpily sa a prodaly sa a toš.

(A gde ste chodili?)

Až na Stováky kúpit, do Žiliny a gde sa chođilo, gde bylo laciňej, gde sa dalo kúpid laciňej. Tady bylo — takové ty menší koňtky alebo menší volky, toš to už bylo.

(A gde ste ve sv'ete býl?)

No na tych Stovákoch, a dál nigde. Při hospodářství furt, já sem nigde nechodil. Nevím o žádném takém vykládaňi, daleko-i sem býl. Najdálěj sem býl v Brně. Toš to sem býl najdálěj. A dyby né rodiny, to sa tam moi sestry chlapig ožěňil a tam zme byli na svadb'e a toš to bylo to nájděšší chůza.

10. O jídle a zdraví

Vlachova Lhota, stejný informátor:

A dost, už ňa neunavujte! Už nemožu tag dlho mľuvit, jak prvěj sen jadro řečnovál a fšeccko f pořátku. Tož osndesát je osndesát! Toš to víte dobře! Až budete m'ed vy osndesát! |To nebudeme!| To nevíte, to vy nevíte. Ale je pravda svatá, já sem býl v nemocnici a býl sem tam s kamarády a bylo nás tam p'etářiced na sv'etňici. Tož dys sem začál vykládat, toš fšeci vypravjali, dedáčku, ešče staňte a pov'este nám, jak to bývalo. Toš tak to bývalo: Dys sme sékli na hůkách, přiněšli nám na lúku kyselice, jak to víte, bečkovéj, ze zelí téj vody, zapražěnej slaňsnami, to já mosím pov'edet, á to bylo dobře. Dneskaj? Vám donesú z hrnec kafe a to je enom, abyh řekl, otpuste, abyh váz neurazil, sračka, to něhi nič. Ale kyselica taková s chlebem a potom šišeg omastených smetanú, sirem, toš to je také záklat. To já dycky pravím, že já přeživám ten život skutečne tak

s toho starého, s těch ideál. Totohle něhni zdravé, co to vy íte, aňi si můžete nemyslet. To sú fšecko náhražky a nápravy. A to byto tedy doma uđelané, sir býl doma, másto bylo doma, fšecko bylo doma, toš to bylo inši život, jag je dnes. Dneskaj to sa kúpi jakéjsi ten teda tej náhražky takovej na to, to něhni takový život. Tož ěe to tí chlapi tam nechťeli aňi v'ěřit f tej nemocňaci: Ďedáčku, bylo to pravda? Je to pravda? Je! To sem přežil já, já vám to móžu pov'ědt.

Vlachova Lhota, Anna Fojtová, naroz. 1891:

Dneskaj si každý zapřihne ten vůz a doveze si to, uš tyh noši tolik ludě nenosíjta! O jěj, co my zme sa nanosili! Aj na ty břeměna! Já nevím, jaksi to aj, šak sme mivali aj ty voly, aj čím dovést, ale tož jaksi to, šetřili voly a rači sa sami dřeli. No né, m'eli zme dysi spachtované tú Konupkovu řivu a bylo to ve vojnu. Naši tatíček neboščík, ten pravíval a byly jakési dva svátky, pravím, tatíčku, ná šak pođme si naséct a dovést, toho futra! Ná pravil tatíček, ná něhni tí lúto toho voza zamazat a tyh volů gdesi hnat? Šak sa lechko, lechčej sa donesú ze tři břemena! Tož řelajte! | = To máte tak! | Bývalo to tak!

12. Na strážnických slavnostech

Valašské Klobouky, Fr. Horalík, naroz. 1888:

|Chodíte po besedách?| Po besedách. Ale po práci, tos co, ináč to nějde. | My máme pro vás práci. | Ja no toš, to máte práci! Bavíte řa, mám tadi robotu tolikú, no! | Ta neuteče! | No ja do jézéde mosím ít. Co mislíte, no! Co bi tí řeškopracující jedli?! Mo-síme přeca enom řelad na ře, řádní nechce a tož mi staři mosíme. | Aspoň chvíličku. | Víte-í tedy, já řacki nejsu jakisi řacki ve stejnej nátađe. | Ale povídání jistě bude pěkně. | A toš to já vím. Šak aj já su pjekní, ale tož na starozđ velice né.

A tož ve Strážňici zme bili, bilo tam pjeķně, dobře tam bilo. A toš pjeķně tam bilo. Zme tam vistupovali, náš krůžek mňěl pjeķnú muziku a toz zme dostali tam prvňi cenu. Šak je to tam vystavené u Beránků. Čerķi také pjeķně spivali a tož já sem tam mňěl také jakúsi tú řeč. Spjeví sen tam mňěl, tancování a toš takové řšelijaké. Vám to móžu aj zaspívat, tú řjesničku! | Píseň. | (No vidíte, jak on to umí!) Aj on to umí! Ja do ví, do to vjeđel?! Dibi tak tadi bíl Macenaur stari, ten bi nám toho naviprávřál! Jájájá. Co, bješte pro řeho, je doma. No no no. Ty počůvaj, bješ tam k tom sítku, co řelajú ten koláček, ře abi sem přišli honem, ře ih velice potřebuju, viš? On ví, kde je to. Řekňi, stričku Mašřarovi | vokativ |, pote honem k nám, sa nám kráva řelí, no! Ale hnet! | Smích. | Řiř tadi řlovjek něhni připravení, vi tady přídete, já mám tolikú robotu — neh je to řřeba až do večera? To bude do večera to bude drachšři, víte?! Mi to bereme také od řodňini. | Zaspívejte nám něco. | A tos spívat, tos co spívat, a k tomu mostýja bíd notí, víte?

|Jak jste chodil za panímámou?| Ja to tak ešče! Šak sem tam spíval řjesňičku o ři! No řis sem bíl ve Strážňici! Řis sem si potom vzál invú. A tos sem sa í mosět otprosit. A tos sem tam spíval. | Píseň. | No ja, tak je to! | Panímáma to ale s vámi vydržela dlouho. | Tož vidřžata, vidřžala, ísteže, tos co mňela řelat?! Tož řiř nevidřžata, pustřla to máte tak! Tak je to na tom svjete!

Ja toš to máte ř takovú nejakú přihodnú dobu přit! A toš počůvaj, Francku, a tož aj ti ím ešče neco povjes! Ale co to je, to je | když se zdráhá |.

(A co já vím, já, řněm. | A v té Strážňici?! | Jak já sem tam bíl uš po řesátěj, uš po řesátěj sem tam bíl. Tento rok to bilo vjeru pjeķně. Počasí nám přřilo a toš fšecko to dobře dopađlo. Já sem tam bíl f tej Klenotňici a to bilo fšecko vibrané to nálepšři z nálepšřich. | Žeň: | Nepočůvaj, nepočůvaj!)

13. Veselí muzikanti

Valašské Klobouky, Frant. Matzenauer, naroz. 1886:

Ve Slušovicích sa už nociúvalo a naspátka, co já vím, f Kašarje či kdesi. A toš tam také. To už dicky každi rok tam chodíja tí určiti ľudé, tam chodíja už nocovat. Jedni lezuí po žebří na húru do sena, jedni do stodoli. A toš tak im to nedato spat, toš tam také venku sedéli okolo ohňa na lavicách, šak tam také už placu velice aňi nebilo, už nás tam tolík bilo. A tož im sa to líbilo, povídá: Strícu, sákra toš, doneste im tam tím muzikantom! Tož já sem nedbál, nono, já sem nedbál, nalévál. Ná, Tonku, podrž ňe ten pohárek! Potom zaz Joškovi, také je to mladí, abyz nepovjedél, že dis sen toho mňél tolík, sám sem to nemohl zmoc, toš také na, pochiť, pochiť! Potom aj tom, Zbiškovi tom, jak se menuje, co no tu basu hrál, ten malý, jak sa menuje? Tej Francky. Stolařík! Na, počúvaj, na. No tož nahíbali, nahíbali a hráli, tak to ti chtupi s tich šmicú létali. Aj Zbišek bíl f takovej nálade, počúvaj, Francku, no toz nevidél! Žena mu odešla prič, cosi tam nelúbilo sa í to, a takovi povídám, co si takovi nezdařeni? Bóže já su tak ščasni neska, že í tadi nemám. Ona za mnú chodí jak řeku ezekutór. Já sa aňi viscade nemožu íť, furd ňe je f patách. Bóže mi, jak su tak ščasni! Na, na! Jag on sa menuje, Lubošek či jaksi, na! To sem mu nastřkál sem mu furt ti pohárki a už leždt basu na břeše a strúhál fest! A toš tag zme tam, chwała bohu, dopili aj toho rána.

14. O staré škole

Držková, Leonora Krčmová, naroz. 1875:

Býl ve Vlčkov'e učitel Buček. Toš ten, si rád vypít. A jak si vypít, toš přišel do třídy a sedl si, pravda, opitý, enom dřímál a my kolem ňeho vytahovali zme mu prsténky s prstú a toš to bylo učení takové, ano. A dys sa dál pit, tož píť aj týdeň aj štrnázd dňí. A tož my sa neučili ňic. Za týdeň aj štrnázd dňí. Ale rádi zme do téj školy šli, že zme mohli mu ty prsténky vytahovat. A na stolku zme mu převřhali ledaco.

[Místo skupiny ňi, ňi slabikotvorné ň (dlouhé nebo krátké).]

15. Příhoda z války

Kostelec u Gottwaldova, Marie Březíková, naroz. 1879:

Schválňe, vy lesti víte, gde je Vlkoš? Víte gde je Vlkoš, jak se ide ... No no no! Stam-ocút sem nésla na zádoch pú metráka zemákú. Rozvašte si, pú metráka zemákú a břuch tak! Pú metráka. Dovedete se vžit a přída do Otro'kovic takový lajdák tump mi to chtét zebrať, no a já sem začala prosit a toš potem sem se jaksi ... Ten, co je tam na téj dráze, toš potte sem a tož mnú smýkť a já sem šla, p'ěšky sem šla až dóm, z Otro'kovic! Pú metráka zemákú na zádoch! To je hrozné, já sem říkala. Neh je to jak chce, enom dyž války něňi! Neh Búch chrání války!

b) Projevy interdialektické

1. Z vyprávění P. K. z Uh. Brodu, v době záznamu osmnáctiletého (zaznamenala H. Dočkalová):

Noa tak sme vipálili přes ploteg do ídelni. Tam sme dostali kávu, tři pletínki jag običejňe, noa pak sme valili na pole. Na poli sa trhalo, na chmelňici, noa do devíti sme už običejňe mňeli jeden vjertel. U každého sme dicky stáli a přesvječovali sme, abi nám každi trochu dál. Mi sme uzavřeli dohodu, štiřé kluci a tag v noci sme, mi sme to tam mňeli špatně s té stránki, že tam s nama spali učitelé. Na chmelňici sme dělvali opčas nejaké ftípki. F. Z. sme vitáhli židličku navrch, furd lozil okolo ňi, hledál ju. Jag vilézl na ten slúp, potom mu ju zdelávali.

2. Rozhovor sedmnáctiletých z Uh. Brodu:

M: *Tag Ado, jak sa ti líbil veletrh letošní? To nejlepší, misím pavilón vihořel, že ten s tíma lihovinama, vubec ten náž eksport a jinag akorád bil misím dobrí ten pavilón národú, že? Potom tam bili auta, že?*

A: *Bili tam dobré ti auta přet pavilóni a pak ti tešké stroje.*

M: *Ale aj ti letadla tam bili dobré, že? Ten Blaňík zvlášť, to bilo dobré letadlo.*

A: *A co se ti líbilo třeba f té zahraňiční expozici, přeci ti magnetofóni, co tam bili, ti, víš.*

M: *Bili to hlavňe Japonci ze svojú technikú a pak taki západní státi se svími auti, here tam vistavovali venku, a pak to bili nekeré obrábjeći stroje.*

A: *Misím dost se mňe líbilo to ruské auto, tá Čajka, to bilo černé, tá šescetrojka bila dobrá.*

M: *Sou to dobré auta, ale velká spotřeba.*

3. Druhý rozhovor sedmnáctiletých z Uh. Brodu:

Z: *Prosím te, jaké to bilo dneska f té češtině, to ti bila hrúza. O čem sme to mňeli vlastňe vikládat? Nebo f tom dejepise?*

P: *No tag já si misím, že to dosti dobře visvjetluje, až na to, že nerozumím tím jeho čárám, které sou na té tabulí. Proste musíme si to — viklad je dosti dobrí, ale zdá se mňe, že nám dává tolig učíva.*

Z: *No já bih aňi neřekla, on začne vikládat a narás tag nejak skáče z Evropi do Azije, a to je, hrúza úplná, pořád mluví o nečem iném a například, jag mluvil o té revoluci, vikládal hned o Rusku, a zrovna s toho skákal nekam do Maďarska a tady g Bánovu.*

P: *No v tom dejepise je to ešte jakš takš, horší je to f té češtině.*

Z: *Ježišmarja, to bilo dneska hrozně. Chvala bohu, že tam už nejsme.*

e) Projev mluvčího usilujícího o vyjadřování spisovné

Z vyprávění M. S. z Uh. Brodu (v době záznamu osmnáctileté) zaznamenala H. Dočkalová:

Loňi to bylo trochu bídné u nás, protože nakonedz gďis se přejde z devítiletki na tí dvanástiletku, tak ten přechod je velikí, že a, tag bilo to dozď optížné, ale potom sme přece jenom vivázli a teď už víme, jag gďo chce, jak proste to bere, a tag už ruština nám docela de. Tag ono se ešte nemože říct, že nám de, protože začáteť roku a bereme první článeg a první tematiku, že, tagže to ešce neňi nič.